

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศที่จะมีบทบาทในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต แต่จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้พ่อแม่ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านเพื่อให้มีรายได้เพียงพอในการครองชีพ นอกจากนี้ยังมีปัญหาความยากจน การหย่าร้าง การอพยพแรงงาน ปัญหาการตั้งครุภัณฑ์นอกสมรส การตั้งครุภัณฑ์ในวัยเรียน ฯลฯ ทำให้ครอบครัวไม่สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ในการเลี้ยงดูสมาชิกครอบครัวได้อย่างเต็มที่ มีเด็กจำนวนมากที่ถูกทอดทิ้งกลายเป็นเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน ปัญหาการทอดทิ้งเด็knับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เด็กที่ถูกทอดทิ้งจะได้รับผลกระทบหลายด้าน เช่น ด้านสุขภาพอนามัยทำให้มีการเจริญเติบโตต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ได้ง่าย ขาดโอกาสในการเข้ารับการศึกษา ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของสังคม ด้านจิตใจการละเลยทอดทิ้งทำให้เด็กขาดความรักความอบอุ่นรู้สึกว่ตนเองไม่เป็นที่ต้องการ รู้สึกว่ตนเองไม่มีค่า กลายเป็นคนต่อต้านสังคม สิ่งเหล่านี้นับเป็นปัญหาสังคมที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องและจริงจัง เพื่อป้องกันผลกระทบต่อการพัฒนาบุคลากรของประเทศในอนาคต

ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม สังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมระดับท้องถิ่น ระดับภาค หรือระดับประเทศ ถ้าหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมคือหน่วยครอบครัวมีความสุข บุคคลในครอบครัวเป็นคนดี มีความเฉลียวฉลาด มีศีลธรรมจรรยา มีความปรารถนาดีและเอื้ออาทรต่อกัน และกัน และมีความเอื้อเฟื้อต่อสังคมส่วนรวมแล้ว สังคมและประเทศชาตินั้น ๆ ย่อมเป็นสังคมที่มีความสุขความเจริญเป็นอย่างยิ่ง (อัมพล สุอำพัน, 2539, หน้า 4)

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวไป จากครอบครัวขยายที่มีพ่อแม่ พี่น้อง ญาติตายาย ลุงป้า น้ำอาอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นครอบครัวเล็กและโดดเดี่ยว ขนาดของครอบครัวลดลงจากจำนวนเฉลี่ย 5 คน ต่อหนึ่งครอบครัวในปี พ.ศ.2523 เป็น 4 คนต่อหนึ่งครอบครัวในปี พ.ศ.2533 คาดว่าในปี พ.ศ. 2553 จะเหลือเพียง 3 คนต่อหนึ่งครอบครัว ขนาดของครัวเรือนที่ลดลงนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากผู้ใหญ่ไปสู่วัยเด็ก การเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุลดลง การปล่อยให้เด็กถูกเลี้ยงในสถานเลี้ยงเด็กที่ไม่ถูกหลักอนามัย ไม่ได้มาตรฐาน พี่เลี้ยงไม่เข้าใจพัฒนาการของเด็ก

ความผูกพันในเหล่าเครือญาติต้องถูกสั่นคลอน ล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกายและจิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนพัฒนาการของเด็กและเยาวชนไทยทั้งสิ้น (ฐชัย ศุภวงศ์ และคณะ, 2539, หน้า 11) นอกจากนี้จากสถิติของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย พบว่าอัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.3 ในปี พ.ศ.2530 เป็นร้อยละ 9.87 ในปี พ.ศ.2536 ซึ่งตัวเลขเหล่านี้ไม่ได้รวมจำนวนครอบครัวที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสที่มีการเลิกร้างกัน และครอบครัวที่ประสบปัญหาแต่ไม่ได้หย่าร้างกัน ซึ่งมีอีกจำนวนมาก ในครอบครัวจะมีวงจรชีวิตซ้ำซาก ภูมิหลังของชายหญิงจะรู้จักกันช่วงสั้นพอใจอยู่ด้วยกัน ทะเลาะวิวาททำร้ายกัน มีลูกเกิดขึ้น แยกทางกันเดิน เด็กที่เกิดขึ้นมีครอบครัวแตกแยก มีความรักความอบอุ่นความใกล้ชิดระยะสั้นจนไม่ผูกพัน ถูกเลี้ยงให้เป็นเหยื่อในกลุ่มพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยง พ่อแม่ที่แท้จริงเกลียดชัง ญาติพี่น้องแต่ละฝ่ายไม่รับรู้ไม่รักเด็กเลี้ยงเด็กเพื่อให้เติบโตขึ้นเพื่อการบางอย่าง เช่น เป็นคนรับใช้ เป็นที่รองรับอารมณ์ การข่มขืน ล่วงเกินทางเพศ การทำร้ายละเมิดสิทธิเด็ก (สมพงษ์ จิตระดับ, 2539 อ้างใน ไชยมุข มลิตทอง, 2539, หน้า 28)

เด็กและเยาวชนโดยธรรมชาติมีความต้องการในสิ่งต่าง ๆ ตามวัย โดยเฉพาะต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนตลอดจนสังคมในวงกว้าง แต่ลักษณะจิตใจพฤติกรรมที่จะนำเด็กและเยาวชนไปสู่จุดหมายปลายทางที่ถูกที่ควรนั้นยังจำเป็นต้องได้รับการกระตุ้นประคับประคองจากสังคมแวดล้อม การอบรมดูแลเด็กด้วยการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงปรารถนา โดยเฉพาะคุณลักษณะของการรู้จักประเมินตนเอง และการรู้จักมุ่งอนาคต (จรรยา สุวรรณทัต, 2541, หน้า 255)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้วางแนวคิดในการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้มีความสามารถ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติในที่สุด โดยกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพของคนไทยไว้ หนึ่งในยุทธศาสตร์นั้นคือการพัฒนาประชากรกลุ่มด้อยโอกาสโดยการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กและสตรีที่อยู่ในธุรกิจทางเพศ และเด็กที่ถูกประทุษร้ายทารุณกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมศักดิ์ศรี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น (พรฤดี นิธิรัตน์, 2540, หน้า 3)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งได้รับการรับรองโดยองค์การสหประชาชาติเมื่อปี พ.ศ. 2532 ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก 4 ประการคือ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอด สิทธิในการได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากปัจจัยทั้งหลายทั้งปวงที่อาจมีผลร้ายต่อการพัฒนาของเด็ก และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมและในครอบครัว ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในจำนวน 191 ประเทศทั่วโลกที่เป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยรัฐบาลไทยได้ลงนามในภาคยานุวัติสารรับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2535 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 26 เมษายน 2535 เป็นต้นมา ซึ่งสิทธิทั้งปวงนี้เด็กทุกคนในโลกต้องได้รับอย่างเท่าเทียมกัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 1)

แต่สภาพความเป็นจริงปัจจุบันพบว่า เด็กจำนวนมากถูกทอดทิ้งให้หิวโหย ถูกทุบตีอย่างรุนแรง ถูกใช้งานอย่างไร้ความปราณี ถูกทำประโยชน์ทางเพศ บางกรณีถึงกับพิการหรือเสียชีวิต (อภิรดี ศิริแก้ว, 2537, หน้า 1) สถิติของเด็กถูกทอดทิ้งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี และนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ จากรายงานของสถานสงเคราะห์ในประเทศไทยพบว่า จำนวนเด็กถูกทอดทิ้งได้เพิ่มจาก 593 คน ในปี พ.ศ.2540 เป็น 775 คน ในปี พ.ศ.2541 ซึ่งเด็กถูกทอดทิ้งส่วนใหญ่จะถูกทิ้งไว้ที่โรงพยาบาล รองลงมาคือทิ้งในที่สาธารณะ ระหว่างปี พ.ศ.2533 ถึงปี พ.ศ.2537 กรมประชาสงเคราะห์ประมาณการว่ามีเด็กถูกทอดทิ้งเฉลี่ยวันละ 2 คน และคาดว่าปัจจุบันนี้จะมีเด็กถูกทอดทิ้งเฉลี่ยวันละ 5 คน (จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ, 2541 หน้า 44)

การที่เด็กไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ถูกทอดทิ้งจะส่งผลกระทบต่อเด็กในหลาย ๆ ด้าน ด้านร่างกายมีผลให้พัฒนาการของเด็กล่าช้ากว่าปกติ เด็กมีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงเจ็บป่วยง่าย ด้านจิตใจและอารมณ์ ส่งผลให้เด็กขาดความรักความอบอุ่น รู้สึกว่าตนไม่มีค่า ขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าแสดงออก เด็กเป็นคนเก็บตัว เก็บกด เชื่องซึม หรืออาจรุนแรงจนอยากฆ่าตัวตาย ขาดความไว้วางใจคนอื่น มองโลกในแง่ร้าย หวาดระแวงไม่เชื่อใจใคร เด็กที่ไม่ได้รับความสนใจจากมารดาจะมีความตระหนักในคุณค่าของตนเองต่ำ (Barry, 1989 อ้างใน อนุรักษ์ บัณฑิตยชาติ, 2542, หน้า 80) เนื่องจากมารดาเป็นแบบอย่างโครงสร้างต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก มารดาที่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ความรักความสนใจกับบุตร จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ส่วนเด็กที่ไม่ได้รับความรักความสนใจจากมารดาจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (Sullivan อ้างใน อนุรักษ์ บัณฑิตยชาติ, 2542, หน้า 80)

จากการศึกษาย้อนหลังสภาพชีวิตของผู้ป่วยเด็กที่มาใช้บริการที่โรงพยาบาลประสาท เชียงใหม่ 50 ราย พบว่าเด็กส่วนใหญ่เป็นกลุ่มปัญหาทางอารมณ์ ร้อยละ 44 ของปัญหาทางอารมณ์นี้เป็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก โดยเจตคติสำคัญที่เป็นปัญหาคือ ไม่ต้องการลูก รองลงมาเป็นการเล่นดูแบบไม่อบรมสั่งสอนแต่ทำโทษรุนแรง นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่เติบโตในสภาพแวดล้อม ที่ผิดปกติมีความสัมพันธ์กับความผิดปกติของปัจจัยทางจิตสังคม โดยเด็กที่ถูกเลี้ยงดูในสถานสงเคราะห์พบว่ามี ความผิดปกติทางด้านจิตสังคมร้อยละ 2.2 (อินทวิภา พัวสกุล และคณะ, 2535, หน้า 653)

จากการศึกษาพบว่าเด็กกำพร้าวัดสระแก้วมีลักษณะทางบุคลิกภาพอยู่นอกเกณฑ์ปกติค่อนข้างมาก 2 ด้านคือ มีลักษณะเข้ากับคนง่ายและชอบพึ่งพาผู้อื่น และมีลักษณะบุคลิกภาพนอกเกณฑ์ปกติอีก 5 ด้าน ตามลำดับคือ ชื่อนไหวง่าย โอนอ่อนผ่อนตาม ซื่อาย ชอบเก็บตัว และเฉื่อยชา (วนิดา หัตถพันธ์, 2532, หน้า 56) นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กกำพร้าวัดสระแก้วมีระดับของภาวะซึมเศร้ามากกว่าเด็กในครอบครัวปกติอย่างมีนัยสำคัญ มีความคาดหวังในชีวิตด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านครอบครัวต่ำกว่าเด็กในครอบครัวปกติ และมีการเห็นคุณค่าในตัวเองน้อยกว่าเด็กในครอบครัวปกติ (อรรณพ หนูแก้ว, 2536, หน้า 49) เด็กกำพร้าจะมีปัญหาในเรื่องการขาดความมั่นใจในตนเอง ขาดเพื่อนสนิทที่ไว้ใจได้ มีความหวังในอนาคตและความมั่นคงในชีวิตค่อนข้างมาก (อุ้นดา นพคุณ, 2535, หน้า 48)

เจ้าหน้าที่ของสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ได้มีความคิดเห็นว่าเด็กในสถานสงเคราะห์มีความแตกต่างจากเด็กโดยทั่วไป ได้แก่ ร้อยละ 41.6 ตอบว่าเด็กเป็นคนซื่อาย ไม่กล้าแสดงออก ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ร้อยละ 12.5 ตอบว่า เด็กขาดประสบการณ์ในการเรียนรู้ชีวิตภายนอกและปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ยาก (ขวลิต อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2535, หน้า 70) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการในสถานสงเคราะห์ของกรมประชาสงเคราะห์ อันเนื่องจากความไม่สมดุลระหว่างปริมาณงานและอัตรากำลัง คุณภาพของบุคลากร และงบประมาณที่จำกัด ทำให้สถานสงเคราะห์ให้การดูแลเยาวชนได้เพียงบางเรื่องเท่านั้น การจัดกิจกรรมในสถานสงเคราะห์เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสอนอาชีพ และกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการผ่อนคลาย แต่ไม่มีกิจกรรมที่มุ่งเน้นพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองสำหรับเยาวชนโดยตรง (เยาวภา พรหมโนภาศ, 2537 อ้างใน สุกัญญา พิระวรรณกุล, 2541, หน้า 2) เด็กในสถานสงเคราะห์จะมีลักษณะขาดความรักความอบอุ่น เนื่องจากข้อจำกัดในการเลี้ยงดูที่เจ้าหน้าที่ในสถานสงเคราะห์ไม่สามารถจะแบ่งปันความรักความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดให้กับเด็กทุกคนได้ (ขนิษฐา บำเพ็ญผล, 2533, หน้า 26) ผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กในระยะยาวคือ ทำให้เป็นคนต่อต้านสังคม ก้าวร้าว ใช้ความรุนแรงและใช้กำลังในการแก้ปัญหา ขาดความตั้งใจ และมุมานะพากเพียร เบื่อเรียน หนีเรียน ขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ในการเปรียบเทียบปัจจัยเครียดทางจิตสังคมพบว่ากลุ่มที่มีพฤติกรรมฆ่าตัวตาย มีการเจ็บป่วยทางจิตเวชในครอบครัว การเจ็บป่วยทางกายเรื้อรังของเด็ก การถูกบิดามารดาทอดทิ้ง และการถูกทารุณทางกาย ในอัตราที่สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (อุมาพร ตรังคสมบัติ และคณะ, 2541, หน้า 22)

การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการพิจารณาตัดสินค่าของตนตามความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการประสบความสำเร็จ ความล้มเหลว การปฏิเสธตนเอง การยอมรับตนเอง การพึ่งตนเอง คิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนการได้รับการยอมรับจากสังคม (เสาวภา วิจิตวาที, 2534, หน้า 37) การเห็นคุณค่าในตนเองต้องอาศัยความสมดุลระหว่างความสามารถในการประเมินตนเองตามสภาพที่เป็นจริงและจินตนาการของบุคคลนั้นว่าต้องการจะเป็นอย่างไร หากทั้ง 2 สิ่งใกล้เคียงกัน ก็จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มองตนเองในแง่ดีตามความเป็นจริง ขึ้นชมกับความสามารถที่มีและพร้อมที่จะพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในทางกลับกัน ถ้าความสามารถในการประเมินตนเองตามสภาพที่เป็นจริงและจินตนาการของบุคคลนั้นแตกต่างกันย่อมส่งผลให้คน ๆ นั้นไม่รู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง กลัวการปฏิเสธ ท้อแท้หรือขาดความกระตือรือร้น (Pope AW et al., 1988 อ้างใน สุวรรณี พุทธิศรี และคณะ, 2541, หน้า 358-359)

กระบวนการพัฒนาของการเห็นคุณค่าในตนเองเริ่มตั้งแต่ระยะหลังคลอด ทารกจะเริ่มรู้จักร่างกายตนเองที่ละเอียดละน้อย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการรับรู้ตนเอง ทารกสามารถรับรู้ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจากการสัมผัสของผู้เลี้ยงดู การมีสัมพันธภาพกับบุคคลสำคัญของเด็กจะช่วยให้เด็กพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง (Barry, 1989 อ้างใน เสาวภา วิจิตวาที, 2534, หน้า 37) กระบวนการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยจะเพิ่มขึ้นตามอายุ และจะมีผลกระทบอย่างมากตั้งแต่ช่วงของวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น กล่าวคือ ในวัยรุ่นเป็นระยะที่มโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองของมนุษย์มีความไม่แน่นอนมากที่สุด และมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าระยะใด ๆ เพราะเป็นระยะที่เด็กกำลังก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ และเป็นระยะที่บุคลิกลักษณะและเอกลักษณ์ก่อตัวขึ้นเป็นการถาวรในแต่ละบุคคล เพราะฉะนั้นเด็กจะถูกอิทธิพลของเพื่อนครอบงำอย่างรุนแรง พฤติกรรมของเขาจะเปลี่ยนตามที่เพื่อน ๆ ในวัยเดียวกันได้สนองตอบต่อเขา ยอมรับและวิพากษ์วิจารณ์ตัวเขาทั้งในทางบวกและทางลบ เป็นผลให้เขาเกิดทัศนคติต่อตนเองและเกิดการเปลี่ยนแปลงการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้น ซึ่งอาจเป็นทางบวกหรือทางลบก็ได้ (Ausubel, 1978 อ้างใน ภาวินี ธนบดีธรรมจารี, 2540, หน้า 13)

บุคคลที่รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม ก็ย่อมจะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ดี และในทางตรงข้ามถ้าบุคคลนั้นไม่สามารถเข้าใจตนเองก็ย่อมเกิดความรู้สึกไม่สอดคล้องภายในและปรับตัวไม่ได้ในที่สุด (Coopersmith, 1959 อ้างใน อัจฉรา สุขารมณ, หน้า 56) นักเรียนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงมีแนวโน้มที่จะไม่กลายเป็นเด็กเกเร และมีความสามารถในการปรับตัวดี ไม่ประสบกับปัญหายุ่งยากในอนาคต (William and Cole, 1969 อ้างใน อัจฉรา สุขารมณ และคณะ, 2537, หน้า 56)

การเห็นคุณค่าในตนเองจะทำให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิต มีความมั่นใจที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น มีพฤติกรรมตอบสนองต่อความเครียดได้อย่างเหมาะสมและประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทหน้าที่ของตน นอกจากนี้บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองจะมีจิตใจที่เปิดกว้าง ไม่หวั่นไหวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ มองโลกในแง่ดี มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Coopersmith, 1971 อ้างใน พรรณี ชื่นประดับ, 2538, หน้า 71)

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแวดล้อมและสังคมรอบ ๆ ตัว (Brundage, 1994, อ้างใน สุกัญญา พิระวรรณกุล, 2541, หน้า 12) การเห็นคุณค่าในตนเองเกิดจากการหล่อหลอมทางสังคม การที่บุคคลได้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นจะเป็นกระจกเงาสะท้อนให้บุคคลมองเห็นตนเอง (Babladelis, 1984, อ้างใน สุกัญญา พิระวรรณกุล, 2541, หน้า 12) การเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองอาจใช้เทคนิคต่าง ๆ ได้หลายวิธี เช่น วิธีการปรึกษาเชิงจิตวิทยากลุ่ม การฝึกอบรมมนุษยสัมพันธ์ การฝึกการแสดงออกที่เหมาะสม และการฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการฝึกการแสดงออกที่เหมาะสม โดยที่การฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมจะช่วยให้บุคคลเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดความรู้สึกออกมาให้ชัดเจนขึ้น ลดพฤติกรรมก้าวร้าวหรือรุกรานผู้อื่น สามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจความต้องการของตนได้ (Clark, 1978, อ้างใน ศรีนวล วิวัฒน์คุณูปการ, 2535, หน้า 14) ช่วยให้บุคคลสามารถรักษาสีทิสส่วนตัวไว้ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น (Shelton, 1977, อ้างใน จันทร์ฉาย พิทักษ์ศิริกุล, 2532, หน้า 5) ช่วยให้บุคคลสามารถเรียนรู้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังมีความรู้สึกที่ดีกับตนเอง ทำให้ทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี (Langrish, 1986 อ้างใน จันทร์ฉาย พิทักษ์ศิริกุล, 2532, หน้า 11) การมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกทำให้บุคคลมีความมั่นใจ พอใจในสิ่งที่ได้กระทำ ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Fensterheim, 1971 อ้างใน ศรีนวล วิวัฒน์คุณูปการ, 2535, หน้า 14)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าเยาวชนในสถานสงเคราะห์ซึ่งมาจากครอบครัวที่มีปัญหา ได้แก่ ครอบครัวฐานะยากจนหรือครอบครัวแตกแยกไม่สามารถให้การอุปการะเลี้ยงดูเด็กได้ เด็กกำพร้าปราศจากผู้อุปการะเลี้ยงดู ถูกบิดามารดาหรือผู้ปกครองทอดทิ้ง เด็กเร่ร่อน จำเป็นต้องได้รับการอุปการะโดยสถานสงเคราะห์ แต่ในขณะเดียวกันสถานสงเคราะห์ก็มีข้อจำกัดในด้านงบประมาณและบุคลากรที่จะให้การดูแล การตอบสนองส่วนใหญ่จะเป็นการตอบสนองของความต้องกรพื้นฐานทางร่างกาย การให้การศึกษา การฝึกอาชีพ การอบรมศีลธรรม

จรรยา ฯลฯ แต่การตอบสนองทางด้านจิตใจนั้น แม้จะมีพ่อแม่บ้านแม่บ้านทำหน้าที่ปกครองดูแล แต่ก็ไม่สามารถให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็กอย่างทั่วถึง เด็กจึงรู้สึกว่าคุณค่าในตนเองไม่มีค่า ขาดความมั่นใจในตนเอง หวาดระแวงขาดความไว้วางใจผู้อื่น มองโลกในแง่ร้าย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่มีปัญหาในระยะยาว ดังนั้นการพัฒนาเพื่อเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเยาวชนกลุ่มนี้ ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษา กิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกให้เยาวชนสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษากิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนชาย ที่มีอายุระหว่าง 13-15 ปี ซึ่งได้รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่

ขอบเขตประชากร

ประชากรคือเยาวชนชาย ที่มีอายุระหว่าง 13-15 ปี ซึ่งได้รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ ระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2544

ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนการทดลอง หลังการทดลองทันที และหลังการทดลอง 1 เดือน โดยศึกษากิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออกที่ส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 13-15 ปี เพศชาย ที่รับการสงเคราะห์ ในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่

สถานสงเคราะห์ หมายถึง สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ สังกัดกองสงเคราะห์ เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การรับรู้ของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านการยอมรับ หรือไม่ยอมรับตนเองในด้านตนโดยทั่วไป ด้านตนทางสังคม-เพื่อน ด้านโรงเรียน-การศึกษา และ ด้านบุคคลที่มีความสำคัญ ประเมินโดยใช้แบบวัด การเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์สมิท ฉบับนักเรียน (1984) ซึ่งแปลและดัดแปลงโดย จันทร์ฉาย พัทธศิริกุล (2532) สามารถพัฒนา ขึ้นได้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออก

การแสดงออก หมายถึง ความสามารถในการแสดงออกตามสิทธิของตนได้อย่าง ถูกต้องเหมาะสม ตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่ และสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยวิธีการ ทางบวก โดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น และปราศจากความวิตกกังวล

กิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออก หมายถึง รูปแบบของการฝึกการแสดงออกที่จัดขึ้น เพื่อช่วยให้บุคคลมีการแสดงออกที่เหมาะสมโดยใช้กิจกรรมกลุ่มเป็นขั้นตอนในการฝึก ประกอบ ด้วยทักษะด้านวิจนะ และทักษะด้านอวัจนะ โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การใช้ตัวแบบ (Modeling) การแสดงบทบาทสมมุติ (Role Playing) การฝึกซ้อมบทบาทพฤติกรรม (Behavior Rehearsal) การให้การเสริมแรงทางบวก (Reinforcement) และการให้การบ้าน (Assigning Homework) เป็นต้น

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ทราบถึงกระบวนการและประโยชน์ของการจัดกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออก
2. บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำกิจกรรมกลุ่มฝึกการแสดงออก มากำหนดเป็นแนวทาง ในการจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนในสถานสงเคราะห์ต่อไป